บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับคำแนะนำการปลูกเสาวรส ในพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดและทฤษฎี ตลอดจนถึงผลงานวิจัยต่าง ๆที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ เพื่อที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตัวเกษตรกร ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาวะด้านเศรษฐกิจ สังคมของเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้น โดยแยกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. นวัตกรรมและการยอมรับ
2. กระบวนการยอมรับนวัตกรรม
3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ
4. ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ

1. <u>นวัตกรรมและการยอมรับ</u>

Mosher (1978 : 46) ได้อภิปรายความหมายของการยอมรับว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยที่เกษตรกรได้รับรู้แล้วพิจารณา และจะปฏิบัติหรือยอมรับนวัตกรรมนั้น ๆ **บุญสม (2529 : 162)** ได้กล่าวว่า การยอมรับของเกษตรกร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรภายหลังได้เรียนรู้แนวความคิด ความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ใหม่และได้ยึดถือปฏิบัติ และในขณะที่ **ธัชชัย (2527 : 85)** ได้อภิปรายถึงการยอมรับเป็นกระบวนการทางจิตใจของคนแต่ละคนที่เริ่มตั้งแต่การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีหนึ่ง ๆไปจนถึงการยอมรับจากหนึ่งไปสอง จากสองไปสี่ เพิ่มขึ้นจนกลายเป็นการยอมรับ และปฏิบัติของคนส่วนใหญ่ในชุมชนเราเรียกเป็นกระบวนการแบ่งกระจายนวัตกรรม แต่ **วสันต์ (2523 :29)** ได้ให้ความสำคัญของการเปลี่ยน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แปลงพฤติกรรมการยอมรับแนวความคิดใหม่ของเกษตรกร โดยให้คำจำกัดความว่า เป็นการกระทำที่สังเกตได้ในเรื่องของความรู้ด้านวิชาการเกษตรในเรื่องนั้น ๆ แบ่งออกเป็นภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และทัศนคติอันหมายถึงความรู้สึกของเกษตรกรที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับวิชาการนั้น ๆ **Fett (1971) อ้างโดยอำนวยศาสตร์ (2528 :9)** กล่าวว่าแนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับสิ่งใหม่และนำไปปฏิบัติของมนุษย์ การศึกษาเป็นกระบวนการสังคมอย่างหนึ่งที่ช่วยพัฒนาคุณสมบัติของบุคคล เช่น ความรู้ ค่านิยม ทัศนคติ ทำให้เป็นสมาชิกของสังคมได้และช่วยให้รับรู้การเปลี่ยนแปลง มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่าย

2. <u>กระบวนการยอมรับนวัตกรรม</u>

ปัญญา (2529 : 185 - 187) กล่าวว่า กระบวนการยอมรับนวัตกรรม (adoption process) นั้นเป็นกระบวนการตัดสินใจของบุคคลเกี่ยวกับนวัตกรรม หรือเทคโนโลยีที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและในการประกอบอาชีพมากน้อยแค่ไหน ซึ่งลักษณะการยอมรับของบุคคลยังแบ่งออกได้อีกหลายขั้นตอนก็ยังมีผลต่อการตัดสินใจ ยอมรับนวัตกรรมที่แตกต่างกันออกไปและกระบวนการทางจิตใจของแต่ละบุคคลที่เริ่มตั้งแต่การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับนวัตกรรม หรือเทคโนโลยีหนึ่ง ๆ ไปจนถึงการยอมรับเทคโนโลยีนั้นอย่างเปิดเผยและในการศึกษาถึงกระบวนการยอมรับนั้น

ดิเรก (2527 : 62) ได้กล่าวถึงกระบวนการยอมรับในแง่ของระยะเวลานั้น ว่าการตัดสินใจยอมรับวิทยาการแผนใหม่ หรือสิ่งแปลกใหม่ของบุคคลนั้น โดยทั่วไปแล้วต้องใช้เวลาเป็นอย่างมากและบุคคลจะต้องได้รับทราบได้พบ ได้เห็นสิ่งนั้น ๆ มาก่อน บุคคลจะยอมรับในบางอย่างได้ อาจใช้เวลาหลายปี เขาเหล่านั้นต้องทำการทดลอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

วิทยาการใหม่นั้นก่อนแล้วพิจารณาผลที่ได้จากการทดลองแล้วจึงจะยอมรับวิทยาการใหม่นั้น และ ชุฬิหเทพ (2530 : 115 - 116) ได้กล่าวว่า วิธีส่งเสริมหลายรูปแบบ จะมีความเหมาะสมมากที่สุดกับขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ในกระบวนการยอมรับ หรือการรับเอาของเกษตรกร การใช้สื่อบางประการ เช่นวิทยุ บทความแจ้งข่าว จดหมายข่าว และการสาธิตผล นั้นก่อให้เกิดการรับรู้ให้เกษตรกรได้สนใจ บางครั้งเกิดจากสื่อมวลชน แต่การสาธิตผลและการเยี่ยมเป็นรายตัว จะสามารถทำให้เกษตรกรเกิดความสนใจได้ดีที่สุด ในการประเมินผล เราใช้การประชุมกลุ่ม และการสาธิตวิธีให้เกษตรกรเห็นขั้นตอนการปฏิบัติต่าง ๆ ในขั้นเริ่มทดลองปฏิบัติ พบว่าการสาธิตวิธีในทุกขั้นของการปฏิบัติตามข้อแนะนำมีความจำเป็นมาก ที่จะช่วยให้เกษตรกรมีความเข้าใจอย่างดี ขั้นตอนสุดท้ายการปฏิบัติซ้ำหรือการนำวิธีการที่ได้รับไปใช้ต่อ

Johnson และ Haver อ้างโดย สิริรัตน์ (2532 : 16) ได้กำหนดว่าขั้นตอนการตัดสินใจไว้ดังนี้ คือ สังเกตเห็นปัญหา ทำการวิเคราะห์ปัญหานั้น หาทางเลือกกระทำแล้วจึงใช้การกระทำอันใดอันหนึ่ง ขั้นสุดท้ายคือ ยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังการตัดสินใจนั้น

Roger (1962) ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์การยอมรับนวัตกรรม เป็นกระบวนการทางจิตใจในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อนวัตกรรม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตระหนักหรือตื่นตน (Awareness stage) ในขั้นนี้บุคคลได้รับรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม แต่ยังขาดข้อมูลที่เพียงพอสำหรับนวัตกรรมนั้น

2. ขั้นสนใจ (Interest stage) บุคคลจะเริ่มให้ความสนใจนวัตกรรมนั้นแล้วพยายามหาข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้นเพิ่มเติม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. ขั้นประเมินผลหรือไตร่ตรอง (Evaluation stage) บุคคลจะนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนวัตกรรมมาพิจารณาหาความเป็นไปได้ในการจะนำไปใช้สถานการณ์จริงในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อการตัดสินใจของบุคคลในการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้น

4. ขั้นทดลองหรือลองทำ (Trial stage) บุคคลจะนำเอานวัตกรรมนั้นไปทดลองปฏิบัติในพื้นที่ขนาดเล็กก่อน หลังจากผลการทดลองเป็นที่พึงพอใจแล้วก็จะนำเอานวัตกรรมนั้นไปใช้ในสถานการณ์จริงของตนเองต่อไป

5. ขั้นยอมรับหรือนำไปใช้ (Adoption stage) บุคคลจะยอมรับเอานวัตกรรมไปใช้ในสถานการณ์จริงหรือกิจกรรมของตนเองทั้งหมด

วิทยา (2529 : 39) ได้กล่าวว่า นักวิจัยรุ่นหลังเห็นด้วยกับกระบวนการดังกล่าว และได้นำไปใช้เป็นตัวแบบในการศึกษาเรื่องการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรมากที่สุด เพราะมีข้อดี เช่น ความสมเหตุสมผล และง่ายต่อความเข้าใจของเกษตรกรในการตอบคำถามของนักวิจัยทางสังคมที่ศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร ผลที่ได้ออกมาถูกต้องเชื่อมั่นสูง

แต่ในปัจจุบัน ขั้นตอนการยอมรับของ Rogers ได้พบว่ามีข้อบกพร่องในกระบวนการยอมรับดังกล่าวหลายประการด้วยกันคือ

1. กระบวนการนี้มักจะจบด้วยการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น ซึ่งตามความจริงแล้วเมื่อบุคคลใดบรรลุถึงขั้นประเมินผลแล้ว อาจจะปฏิเสธก็ได้

2. ขั้นตอนทั้ง 5 กระบวนการอาจไม่เป็นไปตามขั้นตอนก็ได้ บางขั้นตอนอาจถูกข้ามไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นทดลองและขั้นประเมินผล อาจจะสามารถทำได้ตลอดกระบวนการก็ได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. กระบวนการนี้มักจะจบลงโดยการยอมรับนวัตกรรมนั้น แต่หากเขามีโอกาสในการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อยืนยันหรือสนับสนุนการตัดสินใจในการยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมนั้นได้ ดังนั้นจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขขบวนการยอมรับดังกล่าวและได้เสนอแบบจำลองของกระบวนการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมแทน (Innovation decision process) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นความรู้ (Knowledge) ขั้นนี้บุคคลจะรับทราบเกี่ยวกับนวัตกรรมและมีความเข้าใจบางอย่างเกี่ยวกับหน้าที่การทำงานของนวัตกรรม

2. ขั้นชักชวน สนใจ (Interest) บุคคลจะรู้สึกชอบหรือไม่ชอบการยอมรับนวัตกรรมนั้นหรือมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อนวัตกรรมนั่นเอง

3. ขั้นตัดสินใจ (Decision) บุคคลจะเข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม

4. ขั้นยืนยัน (Confirmation) ในขั้นนี้บุคคลจะแสวงหาแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อยอมรับการใช้นวัตกรรมต่อไป แต่เขาอาจจะเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจหากพบข้อมูลขัดแย้งเกี่ยวกับนวัตกรรมก็ได้

ในทำนองเดียวกับ Mosher (1978) อ้างโดย เอกพงศ์ (2532 : 21) ได้กล่าวถึงกระบวนการยอมรับนำเอาวิทยาการเกษตรแผนใหม่ชนิดใดชนิดหนึ่งมาใช้ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นรับรู้ 2. ขั้นความสนใจ 3. ขั้นประเมินผล 4. ขั้นทดลองปฏิบัติตามครั้งแรก และขั้นที่ 5 ขั้นการทดลองซ้ำ กระบวนการยอมรับทั้ง 5 ขั้นตอนของเกษตรกรจะแตกต่างกันไปในตัวเกษตรกรแต่ละคน แต่ในทัศนะของ Shetty (1968) อ้างโดย เอกพงศ์ (2532 : 23) ได้ศึกษา พฤติกรรมการยอมรับของชาวนาในแต่ละขั้นดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ ขั้นตอนนี้เกษตรกรเริ่มสนใจต่อสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น แต่ไม่ทราบในรายละเอียด แรงดลใจในการศึกษาหารายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิ่งใหม่ ๆ ยังไม่มีเกษตรกรส่วนใหญ่โดยลักษณะทั่ว ๆ ไปยังเฉยอยู่ต่อการเปลี่ยนแปลงนี้

ขั้นที่ 2 ขั้นทำความคุ้นเคย ในขั้นตอนนี้เกษตรกรให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น และต้องการรายละเอียดเพิ่มเติม เกษตรกรจะคิดถึงสิ่งใหม่ ๆ และเริ่มประเมินเกี่ยวกับปัญหาและผลประโยชน์ที่จะได้รับโดยพยายามทำความรู้จัก หรือคุ้นเคยกับสิ่งใหม่ ๆ และเข้าไปมีความสัมพันธ์โดยโยงเข้ากับประสบการณ์ และความรู้ของเกษตรกรที่เคยมี

ขั้นที่ 3 ขั้นการยอมรับ เป็นขั้นตอนของการตัดสินใจของเกษตรกร ในการนำเอาวิทยาการเกษตรแผนใหม่มาประยุกต์กับงานของตน ในขั้นนี้เกษตรกรจะทำการตัดสินใจว่าเขาควรเข้ามาทดลองและยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นจากสิ่งใหม่ ๆ หรือไม่ ถ้าหากเขาตัดสินใจยอมรับในวิทยาการใหม่ ๆ ไปเรื่อย ๆ เราเรียกว่า เป็นขั้นตอนของการยอมรับ (Adoption Stage) แต่ถ้าหากเกษตรกรตัดสินใจ ในทางตรงข้าม การยอมรับก็จะไม่เกิดขึ้น กระบวนการที่เกษตรกรเริ่มตั้งแต่การรับรู้ ทำความคุ้นเคย และยอมรับในวิทยาการใดวิทยาการหนึ่ง เราเรียกว่าเป็นกระบวนการยอมรับ

3. <u>ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ</u>

ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมภาวะแวดล้อมอื่นที่มีผลต่อการยอมรับ ซึ่งบุญสม (2529 : 162) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

1. แหล่งที่ได้รับข่าวสาร เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ ข่าวสารควรจะไปตามช่องทางที่รับ หากไม่ได้รับข่าวสารเลยก็จะไม่เกิดการยอมรับเลย

2. ระดับการศึกษา ถ้าระดับการศึกษาสูงก็จะมีความสนใจอ่านข่าวสาร ถ้าระดับการศึกษาต่ำก็อ่านไม่ออก หรืออธิบายเข้าใจยาก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. ประเภทของการศึกษาอบรมในเรื่องนั้น ๆ หรือไม่ หากมีความรู้อยู่บ้างก็จะมีการยอมรับเร็วและสูง

4. อายุ คนหนุ่มสาวมักจะกล้าเสี่ยงเชื่อคำแนะนำได้มากกว่าผู้สูงอายุ ซึ่งมักจะลังเลหรือเชื่อยาก

5. ภูมิหลังความเป็นมาในการประกอบอาชีพ ว่าเคยประกอบอาชีพนั้นมาหรือไม่และประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

6. ขนาดของที่ดินทำกิน หากมีที่ดินพอสมควรหรือขนาดใหญ่ที่จะขยายงานได้ก็จะรับได้ดี แต่ถ้าไม่มีที่ดินหรือมีจำกัด จะขยายต่อไปไม่ได้ การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ นั้นก็จะน้อยลง

7. การศึกษาของบุตรหลาน หากบุตรหลานได้รับการศึกษาความโน้มเอียงที่จะยอมรับก็จะมีมากเพราะได้แรงสนับสนุนชักจูงจากบุตรหลาน

8. การเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หากไม่ค่อยได้ไปเยี่ยมเยียนหรือไม่บ่อย การยอมรับก็จะมีมากน้อยไม่เหมือนกัน

9. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น หากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ในท้องถิ่นมากและทั่วถึงหรือใกล้การได้รับข่าวสารก็จะมีมาก การยอมรับก็จะมีมากตามไปด้วย

10. การจัดกิจกรรมและการมีส่วนร่วม เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดกลุ่มซึ่งเป็นการโน้มน้าวให้คุ้นเคย

11. ระบบของสังคมที่อาศัยอยู่เป็นลักษณะสังคมใหม่หรือสังคมเก่า การได้รับการพัฒนามากน้อยเพียงใด เปิดหรือปิดการรับรู้ความรู้ใหม่ ๆ หรือเป็นสังคมล้าหลังเคร่งต่อขนบธรรมเนียมประเพณี

12. สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เช่น คลองชลประทาน ระบบการตลาด ระบบสินเชื่อ ฯลฯ หากมีการสนับสนุน การยอมรับเกิดขึ้นเร็วและในอัตราที่สูง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ดิเรก (2527 : 57-59) ได้เสนอสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตรว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการดังนี้

1. ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสภาวะการโดยทั่วไปอันประกอบด้วยสภาพทางเศรษฐ-กิจ มีผลต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพทางภูมิศาสตร์

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ บุคคลเป้าหมายหรือผู้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วยพื้นฐานทางสังคม พื้นฐานทางเศรษฐกิจ พื้นฐานการติดต่อสื่อสารของเกษตรกรพื้นฐานอื่น ๆ และนอกจากนี้แล้วยังได้แก่ปัจจัยเนื่องมาจากวิทยาการแบบใหม่หรือนวกรรม (innovations) ที่จะนำไปเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยต้นทุนและกำไร ความสอดคล้องและความเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน สามารถนำไปปฏิบัติได้และเข้าใจง่าย สามารถเห็นว่าปฏิบัติได้ผลมาแล้ว สามารถแบ่งแยกขั้นตอนหรือแยกเป็นเรื่อง ๆ ได้ ใช้เวลาน้อยหรือประหยัดเวลา เป็นการตัดสินใจของกลุ่ม

วสันต์ (2523 : 29) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับได้แก่ วิธีการ สภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สามารถเห็นได้และหามาได้ ส่วน วิจิตร (2527 : 129) ได้เสนอลักษณะนวัตกรรมที่ดีที่เกษตรกรจะยอมรับได้ดังนี้

1. ลักษณะที่ได้ผลดีและมีกำไร (Relative Advantage) เกษตรกรจะยอมรับวิธีการใหม่ ๆ จะต้องสามารถหรือทำให้เกษตรกรเห็นว่าดีอย่างไร จะได้ประโยชน์หรือกำไร หรือได้ผลตอบแทนเร็ว หรือมากสักเท่าไร ผลประโยชน์เป็นที่พอใจสำหรับเกษตรกรแล้ว เกษตรกรจะมีการยอมรับ

2. วิธีการไม่ยุ่งยาก (Imcomplexity) หมายถึง สิ่งนั้นเข้าใจง่าย เกษตรกรจะรับได้เร็วกว่าสิ่งที่ยุ่งยาก สับสนเช่นรับการเลี้ยงสัตว์หรือการผสมปุ๋ย ผสมยาฆ่าแมลง หรือสิ่งใด ที่มีสูตร สลับซับซ้อนมากในการปฏิบัติ สิ่งนั้นเกษตรกรจะรับยาก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. สอดคล้องกับสิ่งที่เขาปฏิบัติอยู่ (Compatibility) เช่น แนะนำให้เขาเลี้ยงปลายและเขามีปลายข้าว หรือรำ รวมทั้งปลูกผักหรือหญ้าที่จะเป็นอาหารปลาได้เขาก็จะเลี้ยงปลาที่เราไปแนะนำ เป็นต้น

4. แบ่งทดลองจำนวนเล็กน้อยได้ (Divisibility) สามารถที่จะแบ่งทดลองจำนวนน้อยได้

5. เห็นผลชัดแจ้ง (Visibility) สิ่งนำมาแนะนำกับเกษตรกรเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นชัดเจน เช่นการไถ หรือการทำงานของแบตเตอรี่ เครื่องมือต่าง ๆ หรือหัวฉีด รดน้ำฝนเทียม เป็นต้น จะช่วยให้จูงใจให้เกษตรกรรับง่ายหรือรับทันที ตรงกันข้ามถ้าการทำงานหรือทดลองคลุมเครือ บกพร่องก็จะไม่ยอมรับ หรือปฏิบัติตามแนวความคิดทันที ในทำนองเดียวกับชุพิหเทพ (2530 : 129 - 132) ได้เสนอที่ทำให้เกิดการยอมรับคุณลักษณะของนวัตกรรม (วิทยาการ) ดังนี้

1. วิทยาการที่เราแนะนำไปนั้นมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ว่ามีมากน้อยเพียงใด เช่น สภาพความอุดมสมบูรณ์ และการระบายน้ำของดิน ตลอดจนปริมาณและการกระจายของฝน จะมีอิทธิพลควบคุมหรือจำกัดของเขตการนำวิทยาการหนึ่งให้ใช้ประโยชน์

2. ผลกำไรจากการนำวิทยาการหนึ่ง ๆ มาแพร่กระจายของนวัตกรรม จะเป็นเป็นไปได้อย่างรวดเร็วก็ต่อเมื่อเกษตรกรมีผลกำไรจากเกษตรกรนั้น ถ้าเกษตรกรทำตามวิทยา-การที่เจ้าหน้าที่มาสงเสริมแล้ว ขาดทุน หรือได้กำไรเพียงเล็กน้อย การยอมรับนวัตกรรมนั้น อาจช้า แต่ถ้านวัตกรรมนั้นเป็นทางบวกหรือคาดหวังว่าเกษตรกรนั้นจะรับทำตามคำแนะนำ

3. การจัดให้ปัจจัยการผลิตซึ่งเกษตรกรต้องการใช้ในการปฏิบัติตามคำแนะนำส่งเสริมอย่างเพียงพอ เช่น เมล็ดพันธ์ ปุ๋ย สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช หรือเครื่องจักรกลทางการเกษตร เพื่อจะให้เป็นที่ยอมรับของเกษตรกร ปัจจัยการผลิตต้องมีลักษณะดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

3.1 มีประสิทธิผลสูงตามหลักวิชาการ ต้องเหมาะกับท้องถิ่น เมื่อใช้แล้วไม่ขัดกับระบบการปลูกพืช และไม่มีปัญหาเกี่ยวกับโรคและแมลงตามมาภายหลัง

3.2 มีคุณภาพเป็นที่เชื่อถือได้

3.3 มีการกำหนดราคาขายไว้อย่างเหมาะสม

3.4 มีการวางจำหน่ายในท้องถิ่นตามเวลาที่เกษตรกรต้องการใช้

3.5 มีขนาดของหีบห่อ และปริมาณ การวางขายที่เหมาะสม

4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม รวมถึงค่านิยมของสังคม จะมีส่วนขัดขวางมิให้การยอมรับ และแพร่กระจายของนวัตกรรมใหม่ ที่เราส่งเสริมเป็นไปได้ดีเท่ากับที่เราคาดหวังไว้ บางทีพบว่า จะไม่มีการยอมรับปฏิบัติตามเลยเมื่อวิทยาการที่ได้รับการส่งเสริมนั้นขัดต่อค่านิยมของสังคมนั้น ๆ

นอกจากนี้ Fett (1971) อ้างโดย อำนวยศาสตร์ (2528 : 9) ยังได้กล่าวว่า บุคคลที่มีการศึกษาสูง อ่านหนังสือมาก ตลอดจนรับข่าวสารต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา จะยอมรับการปฏิบัติในสิ่งใหม่ ๆ มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยและไม่ใฝ่ใจอ่านหนังสือ ไม่รู้จักและแสวงหาข่าวสารเพิ่มเติม และการติดต่อสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ทั้งความสัมพันธ์ตามแนวตั้ง ได้แก่ การติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่นอกชุมชนตนเอง เช่น เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ พัฒนากรหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้านอื่น ๆ และบุคคลที่มีการติดต่อในแนวราบ ได้แก่ การติดต่อกับบุคคลในชุมชนของตน เช่น ครู ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เหล่านี้อยู่เสมอก็จะมีการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ไว้อย่างมาก

วิทยา (2532 : 66) ได้เสนอแนะสำหรับนักส่งเสริม หรือผู้เป็นสื่อของการเปลี่ยนแปลง

1. มีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้อง และมีอิทธิพลต่อการที่บุคคลจะยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2. การที่บุคคลจะเข้าถึงขั้นการตัดสินใจยอมรับ เป็นผลจากอิทธิพลของหลายสิ่งผสมผสานกันเป็นขั้นเป็นตอนตามระยะเวลา

3. อย่างน้อยต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ 2 อย่าง ในขบวนการที่บุคคลจะยอมรับ

3.1 บุคคลต้องได้รับข่าวสาร (Information function)

3.2 บุคคลต้องได้รับการชักจูงให้เกิดความมั่นใจ (Persuasion function)

4. การเพิ่มอัตราการยอมรับให้เร็วซึ่งเป็นผลจากการที่บุคคลพูดคุย และมีอิทธิพลต่อกันและกัน

5. สื่อสารมวลชนจะทำหน้าที่ได้ดีในการให้ข่าวสาร แต่เพื่อนฝูงจะอำนวยผลมากในการจูงใจ

6. แต่ละขั้นตอนของการยอมรับจำเป็นต้องใช้เวลา บางทีเป็นเดือน บางครั้งเป็นปี หรือหลายปี

7. การยอมรับที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น หรือชุมชนมักเริ่มต้นอย่างช้า ๆ จากนั้นค่อย ๆเพิ่มในอัตรารวดเร็ว และเมื่อคนราวครึ่งหนึ่ง (อาจกว่าเล็กน้อย) ยอมรับแล้วอัตราการยอมรับจะลดลง

8. การที่บุคคลพูดคุยและมีอิทธิพลต่อกันและกันนั้น บุคคลที่แตกต่างกันจะมีอิทธิพลต่างกันเป็น

8.1 Innovators บุคคลเหล่านี้ยอมเสี่ยงในการยอมรับแนวคิด แนวปฏิบัติใหม่ ๆ ซึ่งบุคคลอื่นไม่กล้า

8.2 ผู้มีอิทธิพล (Influentials) พวกนี้จะให้ข่าวสารที่บุคคลอื่นวางใจเชื่อถือและเป็นผู้มีอิทธิพลมากที่สุด

8.3 ผู้นำการติดต่อ (Key Communication) พวกนี้จะช่วยในการเผยแพร่ข่าวสารแต่ไม่จำเป็นต้องมีอิทธิพล ดังนั้นเป็นเพียงบุคคลที่อำนวยความสะดวก การติดต่อสื่อสาร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

9. การยอมรับของคนนั้นขึ้นอยู่กับแหล่งข่าวสารด้วย ความเชื่อถือของแหล่งข่าวสาร (Source Credibility) มีความสำคัญมาก

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ

1.) อายุ

ปรีชา (2524) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่มีผลให้ชาวสวนยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีชาวสวนตำบลไม้เด็ด อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ของชาวสวนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หัสชัย (2522) ได้ศึกษาการยอมรับการปลูกพืชในฤดูแล้งของเกษตรกร หมู่ 3 ตำบล กระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าอายุของเกษตรกรมีผลต่อการยอมรับการปลูกพืชในฤดูแล้ง แต่ในขณะที่ ทนุ (2531) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองหลังทำนาของเกษตรกร บ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป้า และบ้านบวกหมื้อ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าอายุของเกษตรกรไม่มีนัยสำคัญต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองหลังการทำนา ถึงแม้เกษตรกรที่มีอายุต่างกันก็ไม่ทำให้ระดับการยอมรับเทคโนโลยีหลังการทำนาแตกต่างกัน นอกจากนั้นจากการศึกษาของ สหัส (2518) เรื่องปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องการกระบวนการยอมรับการปูนมาร์ล เพื่อปรับปรุงดินเปรี้ยวของเกษตรกรในตำบลศรีษะกระบือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่าอายุมีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญกับการยอมรับการใช้ปูนมาร์ลเพื่อปรับปรุงดินเปรี้ยวของเกษตรกร แต่ในขณะที่ กิตติพล (2535) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองที่มีผลแหล่ง และประเภทของข่าวสารในการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลือง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรที่มีการยอมรับจะมีช่วงอายุระหว่าง 31-40 ปี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.) การศึกษา

จากการศึกษาของ สมพล (2521) เรื่องกระบวนการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ตามโครงการเจ้าพระยาตอนบนของเกษตรกรในท้องที่ ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสวรรคบุรี จังหวัดชัยนาท พบว่าการศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ของเกษตรกร และจากการศึกษาของ อำนวยศาสตร์ (2528) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของชาวไทยภูเขาเผ่าแม้ว หมู่ที่ 19 บ้านปากลาง ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่าหัวหน้าครอบครัวที่มีการศึกษาสูงจะยอมรับนวัตกรรมมากกว่าหัวหน้าครอบครัวที่มีการศึกษาต่ำ นอกจากนั้นจากการศึกษาของ อรุณ (2531) เรื่องการยอมรับนวัตกรรมการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการเลี้ยงโคนมก่อนหรือหลัง และ เอกพงศ์ (2532) ได้ศึกษาปัจจัยการยอมรับการปลูกไม้ดอกเพื่อเป็นรายได้เสริมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษาของเกษตรกร มีผลต่อการยอมรับ ทำนองเดียวกับ เกษม (2516) ศึกษาเกี่ยวกับเกษตรในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยอมรับวิทยาการแผนใหม่ไปปฏิบัติในเวลาอันรวดเร็วนั้น ส่วนใหญ่ จะมีระดับการศึกษาสูง แต่ในทางกลับกัน ผลการศึกษาของ สุวรรณี (2527) ได้ทำการศึกษา เรื่องการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตรของเกษตรกร พบว่าระดับการศึกษาสูงหรือต่ำ ไม่มีความแตกต่างกับการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตร และทนุ (2531) ได้ศึกษาพบว่าระดับการศึกษาไม่มีนัยสำคัญกับการยอมรับการปลูกถั่วเหลืองหลังการทำนา คือเกษตรกรมีระดับการศึกษาแตกต่างกันก็ไม่ทำให้ระดับการยอมรับเทคโนโลยีการการปลูกถั่วเหลืองหลังทำนาแตกต่างกัน แต่การศึกษาของ กิตติพล (2535) ศึกษาพบว่า การยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองส่วนใหญ่จะจบการศึกษาประถมปีที่ 4

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3.) รายได้ของเกษตรกร

จากการศึกษาของ เกษม (2516) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเกษตรในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยอมรับวิทยาการแผนใหม่ไปปฏิบัติ ในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งส่วนใหญ่ จะเป็นเกษตรกรที่มีรายได้สูง แต่ในขณะที่ ทนุ (2531) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองหลังการทำนาของเกษตรกรบ้านแม่โจ้ และบ้านบวกหมื้อ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ารายได้ของเกษตรกรที่มีความแตกต่างกันก็ไม่ทำให้รายได้มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองในทำนองเดียวกัน สุวรรณี (2527) ก็ได้ศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีรายได้สูง ก็ไม่มีความแตกต่างกับการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตร กับเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำ ซึ่ง ประนอม และมาณี อ้างโดย ชัยณรงค์ (2533) กล่าวว่า ราคาผลผลิตจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะจูงใจให้เกษตรกร ตัดสินใจว่าควรจะปลูกพืชชนิดใดเพื่อเพิ่มรายได้สูงขึ้น ในทำนองเดียวกับ นิกร (2525) ได้ศึกษาการผลิตและการตลาดของไม้ตัดดอกบางชนิด ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกร ที่นิยมปลูก เนื่องจากไม้ตัดดอกบางชนิดที่ปลูกนั้นสามารถส่งจำหน่ายออกสู่ตลาดได้ง่ายและขายได้ราคาดี สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตัวเกษตรกรเองได้

4.) การถือครองพื้นที่ทำการเกษตร

จรินทร์ (2522) ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการถือครองที่ดิน ที่มีผลกระทบต่อการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตร กล่าวคือเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจะมีการลงทุนในที่ดินมีการใช้เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรง และวัตถุดิบต่าง ๆ ในการเพาะปลูก มากกว่า เกษตรกรที่เป็นผู้เช่าที่ดิน เพราะผู้เช่าที่ดินขาดสิ่งจูงใจ และถือว่าที่ดินไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ของตน ซึ่งจากผลงานวิจัยที่กล่าวมานั้นยืนยันว่า ลักษณะการถือครองที่ดินจะเป็น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร ในทำนองเดียวกับ สมภพ (2523) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับขนาดพื้นที่ทำการเกษตร พบว่าขนาดของพื้นที่ทำการเกษตรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้และยอมรับเทคโนโลยีการเกษตร และ เทพ (2525) กล่าวว่า เกษตรกร ที่มีฟาร์มขนาดใหญ่กว่าจะแสวงหาวิทยากรใหม่ ๆ และรับการเรียนรู้ได้เร็วและเก่งกว่าเกษตรกรที่มี ขนาดฟาร์มเล็ก แต่ Rogers, E.M. and Shoemaker (1971) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ยอมรับวิทยาการแผนใหม่ว่าปัจจัยผลักดันคือ การถือครองที่ดินมากจะยอมรับวิทยาการแผนใหม่ได้เร็วกว่าผู้ที่ถือครองที่ดินน้อยกว่า ในขณะที่ ตุลา (2522) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกพืชสามครั้งต่อปีในเขตโครงการชลประทานเพชรบุรี พบว่า ขนาดของพื้นที่ในการทำนาปีไม่มีผลต่อการยอมรับการปลูกพืชสามครั้งในเขตชลประทานเพชรบุรี และกิติพล (2535) ได้ศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีการยอมรับการปลูกถั่วเหลือง จะมีพื้นที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรจำนวน 6 ไร่ต่อครอบครัว

5.) <u>แรงงานในครัวเรือน</u>

จากการศึกษาของ ตุลา (2522) พบว่า ขนาดของแรงงานในครัวเรือนในการทำนาปีไม่มีผลต่อการยอมรับการปลูกพืชสามครั้งในเขตชลประทานเพชรบุรี ในทำนองเดียวกับการศึกษาของไพบูลย์และคณะ (2527) และวิทัศน์ (2534) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกกาแฟ พบว่า ขนาดของแรงงานเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปลูกกาแฟบนที่สูง ซึ่งนำชัย (2529) ได้ระบุถึงตัวเกษตรกรและครอบครัวกับการประกอบการเกษตรดังนี้คือ ตัวเกษตรกรและครอบครัวเป็นองค์ประกอบสำคัญในแผนการผลิตการเกษตร เพราะมีผู้ดำเนินงานกิจกรรมในฟาร์มเพื่อผลิตอาหารและวัตถุดิบต่าง ๆ เพื่อมวลมนุษย์รวมทั้งเป็นผู้คิดค้นหรือคิดแปลงวิธีการผลิตใหม่ ๆ ในการดำเนินงานกิจกรรม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

การผลิตให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ซึ่งการศึกษาของ ทนุ (2531) นั้น ยังศึกษาพบว่าแรงงานของเกษตรกรในครัวเรือนที่แตกต่างกันก็ไม่ทำให้ระดับการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองหลังการทำนาแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สหัส (2518) ที่พบว่าแรงงานในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้ปูนมาร์ลเพื่อปรับปรุงดินเปรี้ยวของเกษตรกร

6.) <u>การใช้สินเชื่อ</u>

วิทัศน์ (2534) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกกาแฟอราบิก้าของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอขุนยวม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การใช้สินเชื่อมีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับการส่งเสริมปลูกกาแฟอราบิก้า และ เอกพงศ์ (2532) ศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ แหล่งเงินทุนในการทำการเกษตรมีผลต่อการยอมรับการปลูกไม้ดอกเพื่อเป็นรายได้เสริมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสอดคล้องเช่นเดียวกันกับ พงษ์ศักดิ์ (2527) ได้กล่าวถึงการใช้สินเชื่อทางการเกษตรของเกษตรกรว่าหากได้รับการสนับสนุนสินเชื่อ จะทำให้มีโอกาสรับนวัตกรรมสูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้รับสินเชื่อ นั่นคือเกษตรกรส่วนใหญ่ในชนบทจะมีขีดจำกัดในการลงทุน หากได้รับการสนับสนุนในด้านทุนหรือปัจจัยการผลิตแล้วเกษตรกรก็สามารถลงทุนเพิ่มขึ้น การลงทุนจึงเป็นโอกาสเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม แต่จากการศึกษาของ อนงค์ (2521) เรื่องการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ของเกษตรกรรายย่อย อันเกิดจากการใช้สินเชื่อเพื่อการเกษตรของกลุ่มเกษตรกร ตำบลปากคราม อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ว่าสินเชื่อไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้เกิดการยอมรับวิทยาการเกษตรโดยตรง สินเชื่อเป็นเพียงตัวเร่งให้เกิดการยอมรับวิทยาการเกษตรได้เร็วกว่า และมากกว่าในสภาพที่มีปัจจัยอื่นสนับสนุน เช่น การมีน้ำชลประทาน การส่งเสริมการเกษตร และการประกันราคาผลผลิต แต่การ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ศึกษาของ ตุลา (2522) พบว่าการใช้สินเชื่อไม่มีผลต่อการยอมรับการปลูกพืชสามครั้งในเขตชลประทานเพชรบุรี และไพบูลย์ และคณะ (2527) ยังได้ศึกษาพบว่า สินเชื่อทางการเกษตร ไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปลูกกาแฟบนที่สูง

7.) ตำแหน่งผู้นำทางสังคม

จากการศึกษาของ สิริณภรณ์ (2513) ศึกษาถึงลักษณะการยอมรับของใหม่ในหมู่บ้าน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในส่วนที่เกี่ยวกับการรับข่าวสารของใหม่ของชาวนา พบว่าชาวนาได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับของใหม่จากกำนัน ซึ่งเป็นผู้นำของท้องถิ่นมากที่สุด และ Madigan อ้างโดย ไพศาล (2519) ให้ความเห็นว่า ปัจจัยการยอมรับการเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรแผนใหม่ คือ แนวคิดของการเป็นผู้นำ ซึ่ง พรพิมล (2533) ก็ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของเกษตรกรผู้นำต่อการได้รับความรู้ทางด้านการเกษตรจากสื่อมวลชน อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรผู้นำส่วนใหญ่ชอบชมรายการทางโทรทัศน์ทางการเกษตร ฟังวิทยุกระจายเสียง มก. เชียงใหม่ เพราะให้ความรู้ได้ตรงฤดูกาลปลูกพืช จะเห็นว่าตำแหน่งผู้นำทางสังคมมีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมในทำนองเดียวกับ ไพบูลย์ และคณะ (2527) การมีตำแหน่งผู้นำเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจการปลูกกาแฟบนที่สูง แต่ในขณะที่วิทัศน์ (2534) พบว่าตำแหน่งทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับการส่งเสริมการปลูกกาแฟอราบิก้าของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง

8.) ประสบการณ์

รัชนีกร (2528) อ้างโดย ศุภชัย (2534) ได้พูดถึงปัจจัยสำคัญทำให้บุคคลปฏิเสธไม่ยอมรับนวัตกรรม ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ประสบการณ์ ทำให้บุคคลมีความเห็นว่านวัตกรรมแพงเกินไป ไม่คุ้มค่า ไม่กล้าเสี่ยง เป็นอันตราย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เกินไป ในการยอมรับนวัตกรรม ส่วน ไพบูลย์ และคณะ (2527) และวิทัศน์ (2534) ได้ศึกษาพบว่าประสบการณ์ในการปลูกมีผลต่อการยอมรับในการตัดสินใจในการปลูกกาแฟ แต่ในขณะที่ สุวรรณี(2527) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การมีประสบการณ์มากหรือน้อยไม่มีความแตกต่างกับการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตรของเกษตรกร

9.) <u>การติดต่อกับเจ้าหน้าที่</u>

การศึกษาของ ตุลา (2522) ได้ทำการศึกษาพบว่า จำนวนครั้งในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่การเกษตรมีผลต่อการยอมรับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของการปลูกพืชสามครั้งในเขตชลประทานเพชรบุรี เช่นเดียวกับ สมภพ (2523) ก็ได้ศึกษาพบว่าความถี่ของการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่แตกต่างกัน มีผลต่อการรับรู้ และยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรแตกต่างกัน ทำนองเดียวกับ ยุกติ (2523) ได้ศึกษาพบว่าการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับเกษตรกรนั้น การเยี่ยมเยียนเกษตรกรในไร่นา หรือการที่มาติดต่อในสำนักงานของเกษตรกรเป็นวิธีการเผยแพร่เทคโนโลยีค่อนข้างได้ผล เพราะสามารถพูดคุยโต้ตอบรายละเอียดต่าง ๆ กันได้ถ่องแท้ และ วัลภา (2525) ได้กล่าวว่า เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ที่มีอิทธิพลที่แท้จริง และผู้ที่เกษตรกรให้ความเชื่อถือและไปปรึกษาเมื่อมีปัญหาก็คือ เกษตรตำบล และพัฒนากร แต่จากการศึกษาของ ไพบูลย์ และคณะ (2527) นั้นพบว่าความถี่ในการมาเยี่ยมฟาร์มของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปลูกกาแฟบนที่สูง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

10.) <u>การติดต่อกับชุมชนอื่น</u>

บุญสม (2529) กล่าวว่า การติดต่อกับโลกภายนอกโดยที่เกษตรกรได้มีโอกาสเห็นสิ่งแปลกใหม่นอกท้องถิ่นของตนเอง เช่น ผู้ที่ไปติดต่อธุรกิจในเมืองหลวงมักจะนำความเปลี่ยนแปลงที่ได้พบเห็นมาใช้ เพื่อการเปลี่ยนแปลง ได้มากกว่าผู้ที่ไม่มีโอกาสสัมผัสโลกภายนอก จากการศึกษาของ สมใจ (2526) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับของใหม่ของชาวนาภาคใต้ ศึกษากรณีจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าลักษณะการติดต่อกับบุคคลหลากหลาย ภายในและภายนอกชุมชน มีความสัมพันธ์กับการยอมรับของใหม่ เช่นเดียวกับ Roger and Shoemaker (1971) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ยอมรับวิทยาการใหม่ พบว่า การติดต่อกับบุคคลในชุมชนและนอกชุมชน จะเป็นผู้ที่ยอมรับก่อน แต่ในขณะที่ วิทัศน์ (2534) ได้ศึกษา พบว่า การติดต่อชุมชนเมืองของเกษตรกรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอชุนยวม จังหวัดเชียงใหม่ ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับการส่งเสริมการปลูกกาแฟอราบิก้า

11.) <u>การเข้ารับการฝึกอบรมด้านการเกษตร</u>

นิพนธ์ (2524) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมพัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องที่สามารถ ทำให้พลเมืองมีสติปัญญา และความพร้อมที่จะทำงานด้วยความขยันขันแข็ง ซื่อ-สัตย์และมีระเบียบวินัย ในทำนองเดียวกับ ไพจิตร (2522) ก็ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาซึ่งมีเทคโนโลยีเป็นตัวประสานประโยชน์ระหว่างทรัพยากรมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ แต่ประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับความสามารถของคนที่เกี่ยวข้องในสังคมนั้น ความสามารถเหล่านั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาฝึกอบรมเป็นสำคัญ ในการฝึกอบรมด้านการเกษตร จากการศึกษาของ เลียบ (2535) เกี่ยวกับความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตามความรับรู้ของพลทหารกองประจำการ สังกัดกองพันสัตว์ต่าง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พลทหารกองประจำการมีความต้องการการฝึกอบรมด้านพืชกรรม อันดับแรกได้แก่ การป้องกันกำจัดศัตรูพืช และรองลงมาเรื่องหอมและกระเทียม และเรื่องการปลูกมะม่วง เช่นเดียวกับพิเชษฐ์ (2533) ได้ศึกษาความต้องการสมาชิกสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสกลนคร มีความต้องการการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรม โดยระบุมีความต้องการด้านการป้องกันโรคแมลง และการศึกษาของ วิทัศน์ (2534) พบว่า ความบ่อยครั้งของการ ฝึกอบรมด้านการเกษตรมีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับงานส่งเสริมการปลูกกาแฟอราบิก้า ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอชุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่การศึกษาของ ไพบูลย์ และคณะ (2527) พบว่า การได้รับการอบรมเกี่ยวกับการเกษตรไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปลูกกาแฟบนที่สูง

จากรายงานการศึกษางานวิจัยและงานเขียนอื่น ๆที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมไปปฏิบัติ สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ อายุ การศึกษา ขนาดพื้นที่ถือครอง แรงงาน ตำแหน่งผู้นำทางสังคม ประสบการณ์ การติดต่อกับบุคคลหลากหลาย การฝึก อบรม ตลอดจนถึงทรัพยากรที่เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ เช่น แหล่งน้ำ

2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ แหล่งสินเชื่อ ตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับจากนวัตกรรมนั้น ๆ.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved